

*Алексієвець О. М.,**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри германської і фіно-угорської філології імені професора Г. Г. Почепцова
Київського національного лінгвістичного університету*

ПРОСОДИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ОРАТОРСЬКОГО СТИЛЮ ПОЛІТИКА

Анотація. Роботу присвячено вивченню індивідуального ораторського стилю політика та встановленню специфіки його просодичної реалізації. Окреслено окремі теоретичні положення риторичної царини комунікації, такі як публічне мовлення, індивідуальний стиль, риторичний ідеал. Обґрунтовано необхідність дослідження просодичних характеристик різножанрового мовлення та просодичних особливостей промовця, пов'язаних з його індивідуальним вибором. На основі проведеного аудитивного аналізу політичного мовлення Девіда Кемерона показано, що просодія бере участь у формуванні індивідуального стилю оратора. Здійснено аналіз просодичних маркерів індивідуального ораторського стилю, а саме мелодичного, динамічного, темпорального компонентів, тембрального забарвлення. Доведено, що індивідуальний стиль політика-промовця утворюється завдяки комплексу просодичних засобів, що сприяє його самовираженню і формують особливу манеру мовлення. Результати аудитивного аналізу дають змогу стверджувати, що інваріантній інтонаційній моделі індивідуального ораторського стилю британського політика притаманні такі ознаки: правильна артикуляція, послівна акцентуація, розширений тональний діапазон, середньо-підвищений тональний рівень, варіативність мелодичних контурів (ступінчастий поступово спадний і з порушеною поступовістю, поступово ковзний, рівний), прискорено-помірний темп, наявність інтенсифікованих пауз, регулярний ритм, чистий тембр. Вивчення індивідуального ораторського стилю політика і його просодичних маркерів слугуватиме прирошенню знання про фоностилістичні особливості публічного мовлення. Висловлені у статті роздуми та одержані у ході аудитивного аналізу результати можуть бути використані для формування риторичної компетенції політичного діяча. До подальшого досліджень просодичних технік індивідуального ораторського стилю політика доцільно віднести питання аналізу емоційно-прагматичного потенціалу його реалізації.

Ключові слова: політичне мовлення, ораторський стиль, індивідуальний стиль, риторичний ідеал, аудитивний аналіз, просодія, просодична реалізація.

Постановка проблеми. Зацікавлення озвученим мовленням, характерне для сучасного розвитку лінгвістики на основі вивчення людського чинника в мові, привертає увагу до його просодичної організації. Мовознавчі праці, присвячені проблемам варіативності фонетичних одиниць, спрямовані на побудову певних інтонаційних моделей, які відображають закономірності просодичної організації масиву різностильових текстів. Водночас зростаючий інтерес до проблематики мовленнєвої поведінки особистості на політичній арені

в соціокультурних, культурно-національних та інших іпостасях, її індивідуального ораторського стилю засвідчує потребу дослідження сфери політичної комунікації.

Актуальність запропонованої наукової розвідки зумовлена антропоцентричною орієнтованістю новітніх мовознавчих студій, а також затребуваністю вивчення закономірностей мовного і просодичного оформлення політичного дискурсу у зв'язку з інтенсифікацією міжнародної політики та крос-культурної комунікації.

Метою статті є визначення особливостей просодичної реалізації індивідуального ораторського стилю промовця шляхом виявлення інтонаційних моделей усної реалізації його політичних виступів. Дослідження індивідуального ораторського стилю головним чином здійснюється на основі політичного публічного мовлення, тому матеріалом слугували озвучені тексти публічних виступів з різних питань суспільної діяльності, виголошених британськими політиками, загальною тривалістю 32 хвилини.

Виклад основного матеріалу. У лінгвістичних джерелах зазначається, що публічний виступ – це усний текст, побудований з урахуванням мовно-ситуативних, стилістичних та композиційних норм, виголошений певною аудиторією для інформування слухачів і впливу на них для отримання промовцем бажаного ефекту [1, с. 13]. Він є особистісним, досвідчені оратори виробляють власний індивідуальний стиль, що, безумовно, відображає психолого-соціальне та інтелектуальне спрямування їх особистості. Публічне мовлення є соціально й культурно зумовленою, ритуалізованою формою спілкування, регламентованою правилами і приписами багатовікової ораторської традиції. Водночас публічне мовлення є неодмінно «риторичною подією», що вимагає від промовця мобілізації усіх наявних у нього виразних ресурсів і здатності до миттєвого вловлювання настрою аудиторії та належної реакції на його непередбачувану зміну [2]; авторським текстом, а виявлення індивідуальності оратора – сутнісною характеристикою риторичного дискурсу, що значно впливає на його ефективність [3, с. 374]. Публічне мовлення належить до тих жанрів усного дискурсу, які передбачають мовну творчість і самобутність як умову їх ефективності. Для публічного виступу має значення індивідуальний стиль промовця, у якому проявляються характер, ерудиція, світогляд, мовні здібності, загальна культура, тому вивчення індивідуальних особливостей у використанні мови, зокрема фонетичних засобів, у публічному мовленні є важливим.

Психологи розуміють стиль діяльності як відносно стійку сукупність характерних і повторюваних рис людини, які вияв-

ляються у її мисленні, поведінці, спілкуванні [4, с. 183]. Розрізняють стиль мислення й поведінки окремого індивіда (індивідуальний стиль).

Значущість ораторського стилю відзначається спеціалістами у галузі риторики, де він кваліфікується як спосіб викладу, організація мовлення, характерна для конкретного оратора, об'єктивна система мовних правил, які має опанувати оратор [5]. У сучасній риторичній більшості уваги приділяють ораторському самовираженню, індивідуальному стилю. Часто його відзначає одна чи кілька типових рис (наприклад, для одного промовця прикметними ознаками можуть бути чіткість та логічність викладу, для іншого – вишуканість мовлення, для третього – натхненність та пафос або іронічність, гумор, ліризм). Проте не кожен промовець має яскраво виражений індивідуальний стиль.

Загалом стиль політика складається з цілої низки компонентів, які повинні «працювати» на створення його образу: програми, заяви, у яких відображено основні ідеї; поведінка, що дає змогу продемонструвати риси характеру; біографія; зовнішність (одяг, обличчя, постать), жести, красномовність чи ораторські здібності [6]. Щодо останнього аспекту, то важливим для ефективної презентації мовлення політичного діяча є адекватне використання просодичних засобів.

У становленні оратора велике значення має ораторський стиль, оскільки саме в ньому з особливою очевидністю виявляється оригінальність промовця. Так, Г. Апресян виділяє три складові частини стилю красномовства, а саме талант, натхнення і майстерність. Саме поняття «ораторський стиль» розглядається «як сукупність мовленнєвої виразності, що склалася історично, а також несловесних прийомів, зумовлених ідейно-тематичним змістом публічного усного виступу» [7, с. 205–206]. Своєрідність ораторського мистецтва, а саме оригінальність мислення і висловлювання, манера викладу і поведінки, позначається на стилі усного виступу. Таким чином, під індивідуальним ораторським стилем розуміється сукупність особистісних особливостей промовця.

Лінгвістка Л. Мацько до індивідуального ораторського стилю відносить усвідомлення потреби і виховання оригінального мовомислення; власну мовотворчу манеру, що виявляється в особливостях композиції промови, побудови фраз, схильності до вживання певних слів і словосполучень, окремих художніх засобів; поведінку промовця в аудиторії, вміння відчувати «центр» спілкування, вчасно переключати увагу слухачів; кінесіку і міміку; техніку вимови і дикцію, ритмомелодіку [8, с. 190].

Великого значення індивідуальному ораторському стилю надає С. Іванова [9], пояснюючи, що оратор, знаючи свій індивідуальний мовленнєвий стиль, зможе, спираючись на ці знання, краще увияти шляхи вдосконалення майстерності, щоб найкраще використати власні можливості.

У будь-якому тексті звучить голос його автора. Саме цей голос робить кожен риторичний твір унікальним. Поняття «голос» пов'язане не лише з особливостями фонації, але й з усією сукупністю виявів особистості промовця: його неповторною привабливістю, манерою триматися, вмінням донести думку до слухача. Окрім цього, лінгвісти [10, с. 8–9] говорять про стиль переконування політика.

У контексті заявленої проблеми з культурологічної точки зору відзначимо феномен риторичного ідеалу. А. Михальська розглядає конкретне змістове наповнення поняття ефективності мовленнєвого спілкування в різних культурах, прослідковує історію його становлення і змін на різних етапах розвитку окремих культур і робить висновок, що інформаційне визначення ефективності мовленнєвого спілкування як максимальної і найповнішої передачі інформації від суб'єкта мовлення (мовця) до об'єкта її (адресата), яке претендує на універсальність, далеко не універсальне, а швидше, культурно специфічне. Отже, оцінка ступеня ефективності мовленнєвого спілкування відбувається на основі зіставлення реального спілкування з тим ідеальним зразком, що існує в цій культурі, є специфічним саме для неї, сформованим у ній історично і відображає парадигми цієї культури. Цей зразок, як вважає дослідниця, можна назвати риторичним ідеалом [11].

Риторичний ідеал – це взірць досконалого оратора, який володіє мистецтвом красномовства та всіма потрібними для успішного публічного виступу рисами [5]. В античній риторичній виокремлюють сократівський (його ознаками є переконливість, істинність, чіткість і логічність мовлення, а також моральність та зорієнтованість на суспільне благо) і софістичний (для його риторичної діяльності характерні формальна переконливість, надмірна словесна краса, пишність, вибагливість мовлення і водночас егоцентризм та корисливість самого промовця) риторичні ідеали. Як вважає А. Михальська [11], сьогодні діють три такі риторичні ідеали: близький до софістичного, але нині особливо саморекламний, нав'язливий, спрямований на маніпуляцію масовою свідомістю; близький до сократівського ідеалу переконаності та істинності; тоталітарний, пропагандистський. Для досягнення риторичного ідеалу промовцем рекомендується сповідувати принципи, які визначають вибраний ідеал; дотримуватися морального обов'язку щодо слухачів; володіти високою освіченістю та риторичною культурою; працювати над виразним індивідуальним стилем мовлення; актуалізувати власну національну свідомість та громадянську відповідальність; дбати про зовнішній вигляд та імідж.

Промовець володіє не лише стереотипними рисами, але й суто індивідуальними. Перед аудиторією оратор прагне поєднати норми суспільної ситуації зі своїми винятковими особистими рисами, реалізувати у процесі спілкування свою творчу самобутність, зробити мовленнєву поведінку неповторною. Оратор прагне проявити власне «Я» у поєднанні з культурно-мовленнєвими межами. Усі великі оратори володіють особливим магнетизмом, який, впливаючи на підсвідомість слухачів, надає публічному виступу сугестивності.

Розглядаючи роль фонетичних засобів у формуванні індивідуального стилю оратора, варто, на думку О. Фрейдіної, чітко розмежовувати ті просодичні характеристики, які виділяються жанровою приналежністю тексту, і ті особливості, що визначаються індивідуальним вибором промовця, його естетичними вподобаннями [3, с. 375].

Також варто відзначити, що вибір оратором комунікативних стратегій і мовних засобів, зокрема просодичних, регулюється принципом доречності й повинен відповідати комунікативній ситуації, проте водночас промовець може відхилитися певною мірою від нормативних очікувань для вирішення риторичних завдань.

Відомо, що особливість політичної комунікації полягає у її високій прагматичній спрямованості, адже вона є засобом боротьби за владу. Вона, орієнтована на пропаганду певних ідей, здійснює емоційний вплив на аудиторію, прагне вплинути на політичні погляди адресата, спонукає його до певних дій. Власне, тому політичний діяч має майстерно володіти системою зображально-виражальних засобів, зокрема просодичних, щоби впливати на слухача. Ораторську майстерність політика визначає широкий спектр лексико-стилістичних засобів і риторичних прийомів, що застосовуються в усному політичному виступі, та його здатність активно варіювати ними залежно від складу аудиторії [13].

Як приклад розглянемо просодичну організацію індивідуального ораторського стилю прем'єр-міністра Великої Британії Девіда Камерона (2010–2016 роки), який довів свою успішність і політика, і оратора завдяки винятковому дару переконання, експресивності та емоційності мовлення. Відзначимо, що, попри властиву політикові емоційність, мовлення сприймається надзвичайно легко, будучи коротким, лаконічним та максимально доступним для сприйняття і слухачами-співвітчизниками, і слухачами всього світу. Ступінь точності відображення дійсності й глибини емоцій також не викликає сумніву. Ораторські здібності Девіда Камерона неодноразово оцінювалися науковою спільнотою [13; 14], він володіє талантом викликати прихильність слухачів.

У результаті аналізу виступів політика вдалося виявити низку просодичних технік, характерних для всіх його промов, які дають змогу здійснювати потужний емоційний та прагматичний вплив на аудиторію.

Яскравими рисами індивідуального ораторського стилю Девіда Камерона є чіткість і точність вимовлення звуків. Така артикуляційна організація мовлення дає йому змогу виділяти ключові слова, надавати промова вагомості, забезпечує зрозумілість та авторитетність виступів і водночас виступає риторичним засобом.

Проаналізувавши мелодіку й тональний малюнок мовлення виступів прем'єр-міністра, відзначимо, що діяч активно використовує зміни інтонації, надаючи важливості виступу та здійснюючи цим вплив на аудиторію. Мовлення легко сприймається і не є монотонним. Йому притаманна велика кількість виділених наголосом складів. Таке послівне акцентування є одним із виявів індивідуального стилю промовця.

Рисою індивідуального стилю є осмислене інтонування мовлення, тобто така локалізація фразового наголосу, яка б найбільше відповідала задуму оратора й можливостям сприйняття слухачів. Характерною для індивідуального ораторського стилю Девіда Камерона є реалізація висловлень на середньо-підвищеному тональному рівні у розширеному тональному діапазоні. Щодо дистрибуції мелодичних шкал, то у виступах має місце домінування усічених шкал. Наступними за частотою є повні шкали з перевагою спадної ступінчастої шкали. При цьому в межах повної шкали на увагу заслуговує наявність певної кількості спадних ковзних шкал, оскільки саме вони разом з іншими компонентами інтонації інтенсифікують значення висловлень. Окрім цього, наявні переривання шкали з різким підвищенням тонального рівня. Для завершення мелодичного малюнка інтоногрупи політик найчастіше послуговується спадними термінальними тонами високого та низького висотно-тонального рівнів, які посилюють

вагомі фрагменти й надають категоричності висловлюваному. Активно використовується фразовий наголос, який переноситься з кінцево-фокусної на марковану позицію.

Результати виступів політика засвідчують домінування прискореного темпу, що, однак, не заважає адекватному сприйняттю смислу висловлюваного. Простежується тенденція до сповільнення на важливих словах чи ділянках. Установлено також, що для виступів характерне дрібне членування висловлень на інтоногрупи за допомогою коротких і дуже коротких пауз.

Політик виголошує промови у зоні помірної гучності з тенденцією до підвищення задля інтенсифікації висловлюваної точки зору. Тембр голосу чистий, без недоліків, окремі частини вимовляються з авторитарним забарвленням.

Наведемо фрагменти виступів, що демонструють індивідуальний ораторський стиль Девіда Камерона, який проявляється саме в особливостях просодичного оформлення мовлення.

(1) *It has 'not been an `easy journey,|and of ,course|we have 'not 'got every de'cision ,right,| but I`do be,lieve| that to ,day our 'country is`much ,stronger.||*

(2) *Above ,all it was about 'turning around the e`conomy.||*

(3) *And with the ,deficit| cut by 'two- ,thirds,| 'two and a half 'million more `people in ,work| and 'one 'million ↑more ,businesses,| there can be`no ,doubt| that our e`conomy| is im`measurably ,stronger.|| [15].*

Риторична орієнтованість інтерпретованого фрагмента реалізується певним набором інтонаційних засобів, характерних, власне, для всієї промови. Фоноблок складається з трьох висловлень, у яких говориться про здобутки країни періоду керування політикою. Спостерігається чітка вимова усіх складів в інтоногрупах, що реалізуються у розширеному діапазоні за допомогою поступово спадних ступінчастих шкал, високих і низьких спадних термінальних тонів, зміщених на марковані ділянки у фінальних синтагмах, на тлі прискореного темпу й помірної гучності. Висловлювання відзначаються чіткою ритмічною структурою.

Для підкреслення важливості і складності діяльності у синтагмі *It has 'not been an `easy journey,|* висловлення (1) використано усічену шкалу разом зі спадним термінальним тоном високого тонального рівня зі зміщенням фразового наголосу на марковану позицію у поєднанні з помірним темпом та помірною гучністю. Визнання, що не всі рішення були правильними, реалізовано за допомогою поступово спадної ступінчастої шкали та спадного тону середньо-низького тонального рівня разом із реалізацією прискореного темпу й помірної гучності. Фрагмент висловлення *but I do be,lieve* характеризується підвищенням гучності на слові *do*, що у поєднанні зі зміщенням на нього спадного термінального тону, маркованого високим тональним початком та позитивним тональним інтервалом між низьким ненаголошеним передтактом *but I* та сильно наголошеним *do* виділяють слово, що підкреслює впевненість промовця у результаті діяльності. Наступна синтагма *our 'country is`much ,stronger* її підсилює. Вона реалізована на високому тональному рівні у широкому тональному діапазоні, прискореному темпі і зоні

підвищеної гучності. Усічена шкала у поєднанні з високим спадним тоном та наявністю внутрішньо синтагмальної паузи перед ключовим словом *much* підкреслює відповідальність промовця за результат діяльності. Відзначимо тут також зміщення фразового наголосу з кінцево-фокусної на марковану позицію.

Далі пояснюється, у чому країна стала потужнішою. Висловлення *Above all it was about turning around the economy.* актуалізується у межах двох інтонаційних груп. Основне смислове навантаження міститься у другій інтоногрупі, реалізованій завдяки високій рівній усіченій шкалі, яка завершується високим спадним тоном, у прискореному темпі та з помірною гучністю. Інформативно насичене висловлення *And with the deficit cut by two-thirds, two and a half million more people in work and one million more businesses, there can be no doubt that our economy is immeasurably stronger.* складається із семи інтоногруп, реалізованих на високому тональному рівні. Так, промовець озвучує здобутки в економіці, акцентуючи увагу на її зміщенні завдяки розширенню діапазону до фінальної інтоногрупи, оформленої високим спадним термінальним тоном, зміщеним з кінцево-фокусної позиції на інтенсифікатор *immeasurably* за дещо сповільненого на ньому темпі та підвищеної гучності. Зауважимо, що останні три синтагми виголошено з використання паралельних інтонаційних конструкцій за допомогою спадного тону високого тонального рівня, прискореного темпу, помірної гучності, що також слугує інтенсифікації всього висловлення.

Кожне висловлення промови є продуманим і чітко виголошеним. Так, *Politicians like to talk about policies, but in the end it is about people's lives.* окреслює загальну тенденцію політичної діяльності. Це ключове висловлення наступного фону блоку, у якому політик висловлює власне ставлення до проблем населення країни. Воно традиційно реалізовано в межах коротких інтонаційних груп. Важливість політиків у житті країни передається виділенням слова *politicians* в окрему синтагму й актуалізованого за допомогою високого спадно-висхідного термінального тону. Синтагма *like to talk about policies* оформлена спадною ковзною шкалою у поєднанні з низьким спадним термінальним тоном за помірного темпу і помірної гучності. Друга частина висловлення, особливо завершальна синтагма, актуалізована за допомогою усіченої рівної шкали та високого спадного термінального тону, зміщеного з кінцево-фокусної на марковану позицію. Окрім цього, загальний хвилеподібний рух тону у висловленні посилює виголошену думку.

Висновки. Узагальнюючи отримані під час аудитивного аналізу дані, відзначаємо, що інваріантній інтонаційній моделі індивідуального ораторського стилю британського політика притаманні такі ознаки: правильна артикуляція, послівна акцентуація, розширений тональний діапазон, середньо-підвищений тональний рівень, варіативність мелодичних контурів (ступінчастий поступово спадний і з порушеною поступовістю, поступово ковзний, рівний), прискорено-помірний темп, наявність інтенсифікованих пауз, регулярний ритм, чистий тембр. Девід Камерон володіє яскраво вираженим індивідуальним

ораторським стилем, який можна охарактеризувати як виразний, природний та відкритий, що слугує ефективній взаємодії з аудиторією і реалізації риторичних завдань. Він утворюється не стільки завдяки різноманітності інвентарю просодичних засобів, скільки завдяки їх комбінаториці, яка слугує самовираженням промовця і робить його стиль таким, що запам'ятовується.

До перспективних напрямів подальшого наукового пошуку в галузі дослідження просодичних технік індивідуального ораторського стилю політика доцільно віднести питання аналізу емоційно-прагматичного потенціалу його реалізації.

Література:

1. Вербич Н. Інтонація переконування у публічному мовленні. Київ ; Луцьк, 2011. 208 с.
2. Блох М., Фрейдина Е. Публичная речь и ее просодический строй. Москва, 2017. 236 с.
3. Фрейдина Е. Индивидуальный стиль оратора и его просодические маркеры. *Фундаментальная наука вузам*. 2017. № 4. С. 373–382.
4. Психологічний словник / за ред. В. Войтка. Київ, 1983. 215 с.
5. Макович Х., Вербицька Л., Капітан Н. Словник термінів і понять з риторики. Львів, 2016. 140 с.
6. Юрій М. Імідж політичного лідера. *Політологія*. Київ, 2006. URL: http://ebk.net.ua/Book/political_science/uriy_politologiya/part5/1303.htm.
7. Апресян Г. Ораторское искусство. Москва, 1978. 280 с.
8. Мацько Л. Риторика. Київ, 2003. 211 с.
9. Иванова С. Специфика публичной речи. Москва, 1978. 128 с.
10. Charteris-Black J. *Politicians and rhetoric: The persuasive power of metaphor*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, 2005.
11. Михальская А. Пути развития отечественной риторики: утрата и поиски речевого идеала. *Филологические науки*. 1992. № 3. С. 55–67.
12. Сейранян М. Конфликтный дискурс и его просодический строй. Москва, 2016. 245 с.
13. Погребнова А. Политический дискурс и языковая личность Дэвида Кэмерона. *Филологические науки в МГИМО*. 2016. № 5. С. 51–69.
14. Кауфова Л. Когнитивно-дискурсивный подход к анализу британской политической речи. *Вопросы теории и практики*. 2016. № 9. Ч. 2. С. 103–107. URL: www.gramota.net/materials/2/2016/9-2/29.html.
15. Cameron D. David Cameron's departing words as Prime Minister. URL: https://www.youtube.com/watch?v=v3w9VZkzAXg&ab_channel=ITVNews.

Aleksievets O. Prosodic realization of the politician's individual oratorical style

Summary. The scientific paper presents the study of the politician's individual style and its prosodic realization. The work outlines some theoretical grounds of the rhetorical field of communication, namely: public speaking, oratorical style, individual style, rhetorical ideal. The paper substantiates the necessity of research of prosodic characteristics of different genre speech and prosodic features of the speaker connected with his individual choice. Basing on the data obtained by the author in the course of the auditory analysis of the British political public speech it is demonstrated that prosody contribute to the formation of individual style of the speaker. The investigation contains the analysis of such prosodic markers of individual oratorical style as pitch, tempo, loudness, utterance stress, rhythm, and voice quality. The work proves that the politician's individual style is formed by a combination of prosodic means which serves self-expression and creates a unique manner

of speech. The results of the auditory analysis also allow us to state that the invariant intonation model of the individual oratorical style of the British politician David Cameron is characterized by the following features: correct articulation, word-by-word accentuation, widened tonal range, medium-high tonal level, variability of melodic contours (regular and irregular descending, regular descending sliding, level), fast-moderate tempo, the presence of intensified pauses, regular rhythm, clear timbre. The study of the individual oratorical style of a politician and his prosodic markers will serve to increase knowledge about

the phonostylistic features of public speaking. The observations made in the work as well as the data obtained in the course of the auditory analysis may be used for the development of rhetorical competence of the politician. The prospects of further investigation of the prosodic techniques of politician's individual oratorical style are the study of the emotional-and-pragmatic potential of its realization.

Key words: public speaking, oratorical style, individual style, rhetorical ideal, auditory analysis, prosody, prosodic realization.